

**Artykuł recenzyjny monografii wieloautorskiej
pt. *Bł. Józef Cebula OMI (1902–1941).
Konteksty życia i męczeńskiej śmierci*, praca zbiorowa
pod redakcją Pauliny Jabłońskiej,
Warszawa 2024, ss. 288**

Konteksty życia i męczeństwo bł. Józefa Cebuli OMI znakiem
świadczenia i wiarygodności Kościoła

Contexts of the Life and Martyrdom of Blessed Józef Cebula OMI:
A Sign of Witness and Credibility of the Church

Streszczenie: Artykuł recenzyjny stanowi merytoryczną ocenę tekstów wielu autorów zamieszczonych w monografii pt. *Bł. Józef Cebula OMI (1902–1941). Konteksty życia i męczeńskiej śmierci*. Z dokonanej oceny wynika, że autorzy według wybranych metodologii wypełniają braki w szerokim zaprezentowaniu wartości życia i męczeństwa bł. Józefa Cebuli OMI w kontekście powszechnego i ponadczasowego prawa do wolności religijnej. Analiza dokonana w artykule ujawnia, w jaki sposób autorzy wskazują na linię obrony godności chrześcijan w perspektywie fenomenu ofiary wyrażonej w męczeństwie o. Cebuli. Stąd wynika, że męczeństwo jako forma świadectwa, obecne w Kościele od samego początku, jest konsekwencją fali prześladowań i łamania praw religijnych również i w czasach współczesnych.

Słowa kluczowe: Józef Cebula OMI, męczeństwo, wolność religijna, prześladowanie chrześcijan

Abstract: The review article provides a substantive evaluation of the contributions of various authors included in the monograph *Bł. Józef Cebula OMI (1902–1941). Konteksty życia i męczeńskiej śmierci* (*Blessed Józef Cebula OMI [1902–1941]: Contexts of Life and Martyrdom*). The analysis demonstrates, through the methodologies employed by the authors, how gaps in the comprehensive presentation of Blessed Józef Cebula OMI's life and martyrdom are addressed, particularly in relation to the universal and enduring right to religious freedom. The study highlights how the authors trace the defense of Christian dignity through the lens of sacrificial witness, as exemplified in the martyrdom of Fr. Cebula. It follows that martyrdom, as a form of witness present in the Church from its earliest history, continues as a response to waves of persecution and violations of religious rights, extending into the modern times.

Keywords: Józef Cebula OMI, martyrdom, religious freedom, persecution of Christians

W Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 1 marca 2024 roku odbyła się konferencja naukowa w trybie stacjonarnym z bezpośrednią transmisją na kanale YouTube internetowego portalu *misyjne.pl*¹: „«Być świętym to najpierw być człowiekiem» — Błogosławiony Józef Cebula OMI (1902–1941) — męczennik wierny posłudze kapłańskiej — 25 rocznica beatyfikacji”. Konferencja została zorganizowana przez Polską Prowincję Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej — Komitet Obchodów 25 rocznicy beatyfikacji o. Józefa Cebuli OMI; Instytut Mazenodianum; Uniwersyteckie Centrum Badań Wolności Religijnej (UKSW); Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu; Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego². Owocem konferencji jest publikacja pt. *Bł. Józef Cebula OMI (1902–1941). Konteksty życia i męczeńskiej śmierci*, Warszawa 2024.

Ojciec Józef Cebula OMI został beatyfikowany 13 czerwca 1999 roku przez Jana Pawła II w Warszawie w grupie 108 męczenników II wojny światowej. Błogosławiony był prezbiterem w zgromadzeniu Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej i poniósł śmierć z powodu nienawiści niemieckiego nazizmu do wiary chrześcijańskiej, szczególnie wyznania katolickiego. Dla hitlerowców głos Kościoła katolickiego najbardziej stał na przeszkodzie w kreowaniu opartej na fałszywej, pozbawionej wymiaru nadprzyrodzonego i nabrzmiałej nienawiścią do innych narodów wizji człowieka. Błogosławiony oblat Józef Cebula przez swoją męczeńską śmierć dał wyraz heroicznego świadectwa prawdziwego człowieczeństwa, które wyrosło z wielkiej miłości do Boga, uformowane w Kościele przez moc Ducha Świętego³. Jego przykład ponadto uświadamia, że życie zakonne i kapłańskie może być i jest drogą do świętości, niezależnie od okresu, w jakim przychodzi żyć Ewangelią i posługiwać w Kościele, choćby za cenę męczeństwa⁴.

Postać błogosławionego inspiruje dziś nie tylko oblatów, którzy czczą go w swoim zgromadzeniu, lecz także jego kult może stać się przestrzenią kształtowania postaw opartych na odważnej wierze każdego otwartego współcześnie na prawdę o Bogu i człowieku. Szczególnie jest to ważne w dobie trwającego procesu inwersji normatywnej deprecjonującego wartości chrześcijańskie, który ostatnio przyspieszył swój bieg, także w polskiej rzeczywistości. Publikacja ta niewątpliwie wpisuje się w nurt dyskusji nad szerokim problemem wolności reli-

¹ <https://misyjne.pl/symposium-z-okazji-25-rocznicy-beatyfikacji-jozefa-cebuli-omi-transmisja/> [dostęp: 27.6.2024].

² <https://wydzialy.uksw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/12/2024/02/2024-03-01-Byc-swietym-to-najpierw-byc-czlowiekiem.pdf> [dostęp: 27.6.2024].

³ K. Lubowicki, *Męczennicy 1939–1945. Bł. Józef Cebula*, wstęp T. Kaczmarek (postulator generalny), Włocławek 2001, s. 6–11.

⁴ A. Jaworski, *Błogosławiony Józef Cebula jako wzór osobowy dla życia kapłańskiego* (mps) Poznań 2003, s. 17.

gijnej oraz dyskryminacji wartości chrześcijańskich i katolickich. Jest także owocem kontynuacji w sposób profesjonalny intensywnych badań podejmowanych w Polsce od kilku lat przez Uniwersyteckie Centrum Badań Wolności Religijnej (UKSW) oraz inne ośrodki naukowe.

Doktor Paulina Jabłońska (UKSW) wprowadza czytelnika w problematykę publikacji mającej na celu ukazanie historii życia i męczeńskiej śmierci o. Józefa Cebuli w powiązaniu z zasadami jego życia obłackiego i pełnionej posługi kapłańskiej. Następnie wikariusz prowincjalny o. mgr Krzysztof Trociński OMI w *Słowie wstępnym* charakteryzuje postać błogosławionego, którą określa hasło: „Być świętym, to najpierw być człowiekiem”. O. Józef Cebula stał się świętym, oddawszy ludzkie życie na krzyżu męczeństwa.

Publikację otwiera artykuł ks. dra hab. Dominika Zamiaty CMF, profesora uczelnianego UKSW w Warszawie. Autor wskazuje źródła nienawiści i opresji wobec duchowieństwa katolickiego w ideologii nazistowskich Niemiec. Dobrze udokumentowana analiza problemu odsłania przed czytelnikiem całą sieć korzeni i powiązań, które ukształtowały niemiecki nazizm, jeden z najbardziej śmiertelnych systemów politycznych w historii ludzkości⁵. Autor wykazał, że przede wszystkim dzięki umiejętnym manipulacjom i propagandzie atakowano, ośmieszano, oczerniano Kościół katolicki i duchowieństwo w Niemczech. To utorowało drogę zmianom legislacyjnym, które wprost dyskryminowały Kościół katolicki. Dążono konsekwentnie tym samym do wyparcia Kościoła ze społeczeństwa jako instytucji wrogiej, która przeszkadzała przekształceniu Niemiec w państwo podporządkowane jednej partii o „jedynie słusznej” ideologii⁶.

Autor drugiego artykułu recenzowanej publikacji zawęży już kontekst życia i męczeńskiej śmierci błogosławionego. O. mgr lic. Robert Wawrzeniecki OMI (Instytut Mazenodianum) w swoim tekście prezentuje sylwetki męczenników i innych oblatów więźniów obozów na tle martyrologii polskiego duchowieństwa II wojny światowej⁷. Artykuł stanowi bardzo dobre, wręcz wzorcowe opracowanie problemu. Zarówno warsztat badawczy, jak i bibliograficzny są imponujące. O. Wawrzeniecki umiejętnie opracował i statystycznie zestawiał oraz wyszczegół-

⁵ M. Musielak, *Polska międzywojenna myśl polityczna i społeczna wobec rasizmu i higieny rasowej w Trzeciej Rzeszy*, „Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi” 2009, t. 31, s. 261.

⁶ R. Lill, *Ideologia i polityka kościelna narodowego socjalizmu*, w: *Kościół, katolicy i narodowy socjalizm*, red. K. Gotto, K. Repgena, Warszawa 1983, s. 25.

⁷ Zob. R. Wawrzeniecki, *Miejsca męczeństwa polskich kleryków podczas II wojny światowej*, w: *Świętość i wolność — nowe wyzwania dla współczesnych chrześcijan. Kleryk Sługa Boży Alfons Mańka OMI wśród kleryków męczenników II wojny światowej*, red. P. Jabłońska, Warszawa 2022, s. 71–118; tenże, *In odium fidei: kleryk Alfons Mańka OMI zamęczony przez Niemców z nienawiści do wiary*, w: tamże, s. 141–181. Zob. również: J. Hadryś, M. Pagacz, P. Piasecki, *Koncepcje świętości. Błogosławiony kardynał Stefan Wyszyński, Święta Urszula Ledóchowska, Sługa Boży Alfons Mańka*, Poznań 2024, s. 101–109.

nił wszystkie przypadki represjonowanych oblatów w czasie II wojny światowej w kontekście męczeństwa duchowieństwa polskiego⁸.

W szeroki nurt wprowadzenia w tematykę martyrologium o. Józefa Cebuli wpisuje się również artykuł o. mgra lic. Daniela Jeżaka OMI (Instytut Mazenodianum) pt. *Oblacja u św. Eugeniusza jako wychowanie (przygotowanie) do męczeństwa*. Autor przeanalizował wiele źródeł, szczególnie pism św. Eugeniusza de Mazenoda, i wykazał specyficzne rozumienie terminu „oblacja” w zamysle założyciela Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej przede wszystkim jako ofiarę z samego siebie w perspektywie reguły życia, utożsamienia się oblata z ukrzyżowanym Chrystusem⁹, także za cenę własnego życia.

Teologiczne omówienie i głęboka analiza elementów charyzmatu oblackiego w życiu i męczeństwie bł. Józefa Cebuli należą do o. prof. zw. dra hab. Kazimierza Lubowickiego OMI (Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu). W artykule o. profesor wskazuje na ścisły związek istotnych elementów oblackiego charyzmatu w życiu i posłudze, a następnie w męczeńskiej śmierci błogosławionego. Codzienna wierność w realizacji oblackiego charyzmatu utorowała drogę do świętości o. Józefa, a jego męczeńska śmierć nie była wcale skutkiem zewnętrznych okoliczności. Ojciec Lubowicki stosuje ciekawą metodę badań. Łączy bowiem i wskazuje na teologiczne podobieństwo szeroko omawianego osobistego i założycielskiego charyzmatu św. Eugeniusza z realizacją charyzmatu oblackiego przez o. Józefa, który zaowocował świętością ukoronowaną śmiercią męczeńską. Wprawdzie charyzmatu nie da się opisać ani umieścić w sztywnych ramach norm i schematów, bowiem jest to żywe doświadczenie wiary i realizacja powołania według zamysłu Stwórcy, to jednak o. Lubowicki w sposób nowatorski zestawiał te dwie rzeczywistości: o. Eugeniusza i o. Józefa, wskazując na specyficzny model życia oblackiego. Wskazał także na aktualność i potrzebę wierności życia według tegoż charyzmatu w naszych również dziś trudnych czasach, co wymaga od oblatów — szczególnie polskich — ogromnej odwagi¹⁰.

Artykuł, którego autorem jest o. mgr Adam Jaworski OMI (Instytut Mazenodianum) pt. *Biogram — Życie i śmierć błogosławionego o. Józefa Cebuli*,

⁸ W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium Polskiego Duchowieństwa Rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945*, z. 4: wykaz duchownych zmarłych, zamordowanych lub represjonowanych przez okupanta w archidiecezjach: mohylowskiej, poznańskiej i wileńskiej oraz w diecezjach: gdańskiej, kamienieckiej, łuckiej, pińskiej, przemyskiej, sandomierskiej, siedleckiej, tarnowskiej, warmińskiej, włocławskiej, w pralaturze pilskiej i wśród duszpasterstwa polonijnego, t. 4, Warszawa 1978; z. 5: zakony i zgromadzenia zakonne męskie i żeńskie, t. 5, Warszawa 1981; J. Niesłony, *Słownik biograficzny Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej Prowincji Polskiej 1923–2016*, Poznań 2016.

⁹ P. Piasecki, *Duchowa sylwetka męża apostołskiego*, Wrocław 2010, s. 20–22.

¹⁰ K. Lubowicki, *Po prostu kapłan. Szkic do portretu bł. Ojca Józefa Cebuli OMI*, Poznań 1999.

to bardzo dobrze udokumentowany i opracowany tekst obejmujący wszystkie istotne fakty życiorysu błogosławionego¹¹. Ojciec Jaworski obok opracowań korzystał również ze źródeł — przekazów świadków, nie tylko oblatów, życia i męczeńskiej śmierci o. Cebuli, którzy podkreślali i intuicyjnie potwierdzali jego wyjątkowość i świętość. Co szczególnie cenne, autor dotarł do nagrań owych świadectw utrwalonych na taśmach magnetofonowych oraz przeanalizował wiele archiwalnych dokumentów.

Ksiądz prof. dr hab. Marek Tatar (UKSW) to autor kolejnego artykułu zatytułowanego *Kleryk Józef Cebula w ocenach formatorów seminaryjnych*. Ksiądz profesor zwraca w nim uwagę na okres formacji intelektualnej i duchowej Józefa Cebuli obejmujący szkołę, nowicjat i scholastykat. W tekście jasno jest wyartykułowana kwestia istotnej roli, jaką na drodze rozeznania, przyjęcia i życia powołaniem kapłańskim oraz charyzmatem oblackim odegrali formatorzy i wychowawcy błogosławionego. Ich opinie odzwierciedlają dość obiektywną ocenę postaw kleryka Józefa Cebuli¹². Ks. Tatar w wyniku prowadzonych badań dochodzi także do przekonania o ogromnym znaczeniu postaci o. Cebuli i jego wpływie na kształtowanie się współczesnego modelu formacji. W nurcie nasilających się dziś tendencji relatywistycznych ks. profesor widzi konieczność pracy nad budowaniem kultury powołania, formowania go i rodzenia autentycznych świadków Chrystusa i Jego Ewangelii. Tekst jest bardzo dobrze opracowany pod względem bibliograficznym, merytorycznym i stosowanych metod badawczych.

Doktor Paulina Jabłońska (UKSW) w tekście „*IN ODIUM FIDEI*”: *Józef Cebula OMI zamęczony z nienawiści do wiary* skupia się na przedstawieniu biogramu błogosławionego, podkreślając te wątki, które definiują jego niezłomną i stałą wiarę w pełnieniu posługi kapłańskiej i realizacji oblackiego charyzmatu. Autorka artykułu wskazuje również na tytuł męczeńskiej śmierci o. Cebuli w drodze do beatyfikacji. Z perspektywy charyzmatu oblackiego dochodzi do przekonania, że misja o. Cebuli była skupiona na krzyżu, który jest narzędziem zbawienia przez posłuszeństwo, ubóstwo i poniżenie, stąd także stał się źródłem i inspiracją a przede wszystkim umocnieniem w jego drodze do męczeńskiej śmierci spowodowanej nienawiścią nazistów do wiary¹³.

Ojciec dr Łukasz Krauze OMI (UAM) w artykule pt. *Treści teologiczne polskojęzycznych homilii św. Jana Pawła II poświęconych męczennikom II wojny światowej* dokonuje odnośnej w tytule przedłożenia analizy. W toku badań o. Krauze wyodrębnia trzy nurty myśli papieskich homilii: znaczenie ofiary jako wyrazu miłości oraz znaku prawdy i sprawiedliwości. Z przeprowadzonych badań wynika, że ofiarę męczeńską papież łączy z ofiarą Chrystusa, która stanowi

¹¹ J. Pielorz, *Męczennik za wiarę. Bl. Józef Cebula OMI (1902–1941)*, Poznań 1999.

¹² K. Lubowicki, *Po prostu kapłan...*

¹³ L'Osservatore Romano (edycja francuska z 13 lipca 1999).

życiodajny akt jak Jego krzyż. Wyrazem miłości w męczeńskiej postawie jest zdolność budowania relacji z kochającym Bogiem, co uzdalnia do naśladowania Chrystusa Pasterza. Wyrazem miłości jest również dzielenie się pokojem, odwagą oraz nadzieją. W końcu znak prawdy i sprawiedliwości to życie ewangeliczną wolnością, która przede wszystkim prowadzi do wdzięczności oraz wspiera w praktykowaniu cnót teologicznych.

Motyw męczeństwa za wiarę we współczesnym kaznodziejstwie misjonarzy oblatów Maryi Niepokalanej jest autorstwa o. dra hab. Sebastiana Wiśniewskiego OMI (Instytut Mazenodianum). Ojciec Wiśniewski przeanalizował w nurcie zamierzonej w tytule tematyki kilkadziesiąt tekstów homilii wygłoszonych przez polskich oblatów. Ich homilie obracają się wokół trzech osi mających na celu pouczyć, ukazać piękno wierności do końca i zainspirować do działania, do życia zgodnego z wymaganiami Ewangelii. Autor artykułu odkrywa, iż kaznodzieje zakładają, że ich odbiorcy są gotowi na męczeństwo i potrzebują jedynie umocnienia w swojej wierności. Jednak o. Wiśniewski trafnie zauważa, że te założenia wydają się zbyt optymistyczne. Panująca bowiem dyktatura relatywizmu wraz z etyką sytuacyjną i moralnością kontekstualną powodują rozterki wiary i wahania w wierności. Konsumpcjonizm, którego przejawem jest dążenie do zachowania za wszelką cenę zdrowia, życia i dostatku, stanowi dramatyczny kontekst egzystencjalny chrześcijan. Niestety wielu z nich odnosi swoje życie nie tylko do Ewangelii, lecz także do innych idei, które niejednokrotnie nie dają się pogodzić z Jezusowym wezwaniem do „zaparcia się siebie”, kochania nieprzyjaciół i oddania życia za wiarę. Motyw męczeństwa — jakkolwiek pięknie ukazany w kazaniach oblatów — domaga się zdaniem o. Wiśniewskiego wzbudzenia najpierw motywacji do męczeństwa przez ukazanie sensu życia, który wykracza poza horyzont doczesności¹⁴.

Od fanatyzmu do heroizmu. Problem ujęcia ideału męczeństwa w kaznodziejstwie hagiograficznym w dobie „dyktatury relatywizmu” to artykuł ks. dra Pawła Gabary (Akademia Pretoria, ZA). Ks. Gabara wyjaśnia, dlaczego fanatyzm na tle religijnym nie stanowi formy heroizmu. Autor w nurcie wątku teologiczno-historycznego związanego z kultem męczenników wprowadza czytelnika w treść kazań hagiograficznych, które przez wieki kształtowały naukę o świętych w Kościele. W perspektywie problemu relatywizmu oraz jego wpływu na społeczeństwo, kulturę i religię oraz w kontekście nauczania papieża Benedykta XVI autor definiuje pojęcie „dyktatury relatywizmu”, rzeczywistości narzucanej dziś przez systemy i organizacje, dehumanizujące i odrzucające wartości ewangeliczne. W konkluzji artykułu autor postuluje powrót Kościoła do przepowiadania hagiograficznego, które nie będzie stanowiło prostej prezentacji życiorysu świętego

¹⁴ Por. J. Hadryś, P. Piasecki, A. Wieradzka-Pilarczyk, *Życie duchowe okiem teologa i psychologa*, Poznań 2018, s. 57.

męczennika, lecz będzie głoszeniem Ewangelii językiem i przykładem odważnej i bezkompromisowej chrześcijańskiej wiary męczennika¹⁵.

Wolność sumienia w Kodeksie Prawa Kanonicznego to ostatni artykuł w recenzowanej publikacji autorstwa dr Pauliny Jabłońskiej (UKSW). Autorka po analizie kanonów Kodeksu Prawa Kanonicznego dochodzi do przekonania, że w odróżnieniu od religijnie neutralnego państwa demokratycznego, którego rolą nie jest szerzenie religii ani ideologii, zadaniem Kościoła jest głoszenie określonej doktryny. Następnie wskazuje na kolejną różnicę, polegającą na tym, że w katolickim prawie kanonicznym znajdujemy katalog, w którym obowiązki wiernych przeważają nad ich prawami. Tymczasem nie można nikogo zmusić do przyjęcia religii katolickiej z zewnątrz, a Kościół musi wystrzegać się nieuczciwego prozelityzmu. Akty wiary i kultu muszą być także dokonywane w granicach wolności gwarantowanych wiernym przez normy prawa kanonicznego. Autorka artykułu wylicza konkretne przykłady, w których można urzeczywistnić te możliwości wolności i wyboru: prawo do wolnego wyboru stanu życia, do własnego obrzędu i duchowości lub do wolności studiów teologicznych. W konkluzji nadmienia, że w perspektywie Kodeksu Prawa Kanonicznego żadna wolna inicjatywa wiernych nie może być uznana za katolicką, dopóki nie uzyska zgody kompetentnej władzy kościelnej¹⁶.

Publikację opatrzone aneksem. Jest to wystąpienie o. superiora generalnego Luisa Ignatia Roisa Alonso OMI podczas jubileuszu 25-lecia beatyfikacji o. Józefa Cebuli. Tekst zamieszczono w dwóch językach: włoskim i polskim w tłumaczeniu o. Kazimierza Lubowickiego OMI.

Recenzowana publikacja jest kolejnym przykładem owocu badań w kwestii wolności religijnej i jej łamania w czasach reżimu niemieckiego socjalizmu narodowego. Teksty artykułów wskazują na to, jak groźna była ta ideologia. Autorzy również zauważają, że w obecnych czasach w Europie odżywają stare i kielkują nowe ideologie wrogie chrześcijaństwu ze względu na wartości, które głosi Kościół katolicki. Jest to zjawisko niebezpieczne i zwiastujące falę kolejnych prześladowań. W historii Kościoła zawsze były takie okresy. Łódź Piotrowa — Kościół — bywała i jest miotana falami obojętności i niechęci, które często przybierają formę nienawiści i jawnego łamania praw wolności religijnej i godności osobistej człowieka wierzącego, nawet doprowadzając go do śmierci, jak w wypadku błogosławionego o. Józefa Cebuli i wielu innych męczenników nie tylko II wojny światowej. Męczeńska śmierć o. Cebuli jest świadectwem jego głęboko zakorzenionej miłości do Chrystusa i nieugiętej postawy w obliczu prześladowań. Błogosławiony Józef Cebula pozostaje wzorem, przypominając, że nawet

¹⁵ Por. tamże, s. 66–68.

¹⁶ Zob. K. Stępiak, *Koncepcja jurydykacji czwartej generacji praw człowieka w międzynarodowym systemie ochrony*, „Przegląd Sejmowy” 151 (2019), nr 2, s. 105–107.

w najtrudniejszych okolicznościach wierność w kapłańskiej posłudze może być niezłomna. Świadectwo jego życia i męczeńskiej śmierci staje się także dziś inspiracją do odwagi, miłości bliźniego i wierności wartościom, nawet w najcięższych chwilach życia.

Bibliografia

- Hadryś J., Pagacz M., Piasecki P., *Koncepcje świętości. Błogosławiony kardynał Stefan Wyszyński, Święta Urszula Ledóchowska, Sługa Boży Alfons Mańka*, Poznań 2024.
- Hadryś J., Piasecki P., Wieradzka-Pilarczyk A., *Życie duchowe okiem teologa i psychologa*, Poznań 2018.
- <https://misyjne.pl/symposium-z-okazji-25-rocznicy-beatyfikacji-jozefa-cebuli-omi-transmisja/> [dostęp: 27.6.2024].
- <https://wydzialy.uksw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/12/2024/02/2024-03-01-Byc-swietym-to-najpierw-byc-czlowiekiem.pdf> [dostęp: 27.6.2024].
- Jacewicz W., Woś J., *Martyrologium Polskiego Duchowieństwa Rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945*, z. 4: wykaz duchownych zmarłych, zamordowanych lub represjonowanych przez okupanta w archidiecezjach: mohylowskiej, poznańskiej i wileńskiej oraz w diecezjach: gdańskiej, kamienieckiej, łuckiej, pińskiej, przemyskiej, sandomierskiej, siedleckiej, tarnowskiej, warmińskiej, włocławskiej, w pralaturze pilskiej i wśród duszpasterstwa polonijnego, Warszawa 1978.
- Jacewicz W., Woś J., *Martyrologium Polskiego Duchowieństwa Rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945*, z. 5: zakony i zgromadzenia zakonne męskie i żeńskie, Warszawa 1981.
- Jaworski A., *Błogosławiony Józef Cebula jako wzór osobowy dla życia kapłańskiego* (mps) Poznań 2003.
- L'Osservatore Romano (edycja francuska z 13 lipca 1999).
- Lill R., *Ideologia i polityka kościelna narodowego socjalizmu*, w: *Kościół, katolicy i narodowy socjalizm*, red. K. Gotto, K. Repgena, Warszawa 1983.
- Lubowicki K., *Męczennicy 1939–1945. Bł. Józef Cebula*, wstęp T. Kaczmarek, Włocławek 2001.
- Lubowicki K., *Po prostu kapłan. Szkic do portretu bł. Ojca Józefa Cebuli OMI*, Poznań 1999.
- Musielak M., *Polska międzywojenna myśl polityczna i społeczna wobec rasizmu i higieny rasowej w Trzeciej Rzeszy*, „Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi” 2009, t. 31, s. 257–272.
- Niesłony J., *Słownik biograficzny Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej Prowincji Polskiej 1923–2016*, Poznań 2016.
- Piasecki P., *Duchowa sylwetka męża apostolskiego*, Wrocław 2010.
- Pielorz J., *Męczennik za wiarę. Bł. Józef Cebula OMI (1902–1941)*, Poznań 1999.
- Stępnia K., *Koncepcja jurydykacji czwartej generacji praw człowieka w międzynarodowym systemie ochrony*, „Przegląd Sejmowy” 151 (2019), nr 2, s. 105–107.
- Wawrzeniecki R., *In odium fidei: kleryk Alfons Mańka OMI zamęczony przez Niemców z niewiasty do wiary*, w: *Świętość i wolność — nowe wyzwania dla współczesnych chrze-*

ścijan. Kleryk Sługa Boży Alfons Mańka OMI wśród kleryków męczenników II wojny światowej, red. P. Jabłońska, Warszawa 2022, s. 141–181.

Wawrzeniecki R., *Miejsca męczeństwa polskich kleryków podczas II wojny światowej*, w: *Świętość i wolność — nowe wyzwania dla współczesnych chrześcijan. Kleryk Sługa Boży Alfons Mańka OMI wśród kleryków męczenników II wojny światowej*, red. P. Jabłońska, Warszawa 2022, s. 71–118.

Piotr Piasecki¹⁷

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Szkoła Nauk Humanistycznych
Wydział Teologiczny

¹⁷ Piotr Piasecki OMI — prof. UAM dr hab., pracownik naukowo-dydaktyczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Wydział Teologiczny), autor siedmiu monografii oraz kilkunastu prac z zakresu duchowości chrześcijańskiej i misjologii, członek Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości oraz Stowarzyszenia Misjologów Polskich; e-mail: piasecki@amu.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0002-4763-4882>.

Adres Redakcji
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Teologiczny
„Poznańskie Studia Teologiczne”
ul. Wieżowa 2/4, 61-111 Poznań
e-mail: pst@amu.edu.pl
<http://www.poznanskiestudia.amu.edu.pl>

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
61-701 POZNAŃ, UL. ALEKSANDRA FREDRY 10
www.press.amu.edu.pl
Sekretariat: tel. 61 829 46 46, faks 61 829 46 47, e-mail: wyd nauk@amu.edu.pl
Dział sprzedaży: tel. 61 829 46 40, e-mail: press@amu.edu.pl

Wydanie I. Ark. wyd. 11,50. Ark. druk. 11,625

DRUK I OPRAWA: VOLUMINA.PL SP. Z O.O., SZCZECIN
UL. KS. WITOLDA 7–9